

Pecetea latină a inspirației franceze și a tradiției romane în dreptul românesc modern

Le sceau latin de l'inspiration française et la tradition romaine dans le droit roumain moderne

Smaranda Angheni

La ceas de sărbătoare - 30 de ani de existență a Francofoniei instituționale în România -, cadre didactice, studenții, masteranzii și doctoranzii Facultății de Drept din Universitatea Titu Maiorescu se gândesc la rolul dreptului francez în formarea și apoi în consolidarea dreptului privat românesc.

À l'heure de la célébration - 30 ans d'existence de la Francophonie institutionnelle en Roumanie -, les enseignants, les étudiants, et les doctorants de la Faculté de droit de l'Université Titu Maiorescu réfléchissent sur rôle du droit français dans la formation et la consolidation du droit privé roumain.

Influența dreptului francez asupra cadrului normativ român trebuie abordată din perspectivă istorică, geografică, politică și culturală. Revoluțiile din statele europene de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea și crearea statelor moderne au determinat dezvoltarea societății europene¹, respectiv a societății românești. Un rol important în acest proces complex de integrare națională și europeană l-a ocupat *dreptul*, din dubla sa accepțiune: de știință și de cadrul normativ (drept pozitiv). Formarea, consolidarea și dezvoltarea dreptului românesc modern s-au realizat sub pecetea unei legislații de inspirație franceză și de tradiție romanistă. Influența dreptului francez asupra dreptului românesc a fost posibilă datorită apartenenței acestor categorii de legislații, potrivit opiniei lui René David, familiei romano-germanice caracterizate prin descendența sa romană și prin tendința de codificare. Criteriile de grupare a sistemelor naționale de drept în marile familii de

1. J. Godechot, Les révolutions de 1848, apud C.J. Murzea, R. Matefi, Evoluția statului și dreptului românesc, Ed. Hamangiu, 2015, p. 125.

'influence du droit français sur le cadre réglementaire roumain doit être abordée dans une perspective historique, géographique, politique et culturelle. Les révoltes des États européens à la fin du XVIIIe siècle et au début du XIXe siècle et la création d'États modernes ont conduit au développement de la société européenne¹, respectivement de la société roumaine. Dans ce processus complexe d'intégration nationale et européenne un rôle important fut joué par le droit, dans sa double acception de science et de cadre normatif (droit positif). La formation, la consolidation et le développement du droit roumain moderne ont été réalisés sous le sceau d'une législation d'inspiration française et d'une tradition romaine. L'influence du droit français sur le droit roumain a été rendue possible grâce à l'appartenance de ces catégories de législation, selon René David, à la famille romano-germanique caractérisée par sa lignée romaine et la tendance à la codification. Les critères de regroupement

1. J. Godechot, Les révolutions de 1848, cité par C.J. Murzea, R. Matefi, Evoluția statului și dreptului românesc, Ed. Hamangiu, 2015, p. 125.

drept sunt reprezentate de gruparea normelor juridice în ramuri de drept și, mai cu seamă, de continutul acestora. Apartenența unui sistem de drept la o mare familie de drept este determinată de trăsăturile comune². Rădăcinile latine de limbă, cultură și chiar de obiceiuri au constituit argumente pertinente pentru ca dreptul francez să aibă influență în dreptul românesc.

Împărțirea în ramuri de drept, particularitate a sistemului romano-germanic, își are originile în dreptul roman și s-a reflectat în gândirea juridică franceză de la începuturile secolului al XIX-lea, gândire carteziană care s-a impus prin sistematizarea cu rigurozitate a normelor juridice de drept civil și comercial și prin concepția cu privire la diviziunea dreptului public și privat. Sistematizarea normelor juridice în cele două diviziuni ale dreptului – și, în cadrul lor, în ramuri de drept – dă expresie gândirii juridice franceze cu originile sale în dreptul roman, gândire care s-a reflectat și în dreptul românesc.

² R. David, Traité élémentaire de droit comparé, L.G.D.J. Paris, 1950, p. 223.

des systèmes juridiques nationaux dans de grandes familles de droits sont représentés par le regroupement des règles juridiques en branches de droit et, en particulier, par leur contenu.

L'appartenance d'un système de droit à une grande famille de droit est déterminée par certains traits communs². Les racines latines de la langue, de la culture et même des coutumes étaient des arguments pertinents pour que le droit français ait une influence sur le droit roumain. La division en branches distinctes du système romano-germanique a ses origines dans le droit romain et se reflète dans la pensée juridique française depuis le début du XIXe siècle, une pensée cartésienne qui s'est imposée par la systématisation avec rigueur des normes juridiques de droit civil et commercial et par la conception portant sur la séparation du droit public et du droit privé. La systématisation des normes juridiques dans

² R. David, Traité élémentaire de droit comparé, L.G.D.J. Paris, 1950, p. 223.

Influența culturii și științei juridice franceze, respectiv introducerea Codului civil francez de la 1804, s-a extins în mai multe state europene ca urmare a „cuceririlor“ napoleoniene. Spre deosebire de acestea, în România, care a înțeles să se inspire din modelul francez, adoptarea a reprezentat o „opțiune“.

Fenomenul istoric numit codificarea dreptului care a apărut în secolul al XIX-lea a însemnat transformarea izvoarelor dreptului de la dreptul coutumier la dreptul scris. Ceea ce este specific procesului istoric de codificare a dreptului este apariția și consolidarea noțiunilor de „drept comun“, „principiile generale de drept“, „sistematizarea dreptului“, „ordinea juridică“ etc.

Codul civil francez, denumit Codul napoleonian, adoptat în anul 1804, a fost considerat la vremea respectivă expresia juridică a victoriei relațiilor capitaliste.

Receptarea Codului civil francez, faptul că a servit ca sursă de inspirație pentru majoritatea statelor europene și chiar în întreaga lume, a confirmat aforismul lui Napoleon Bonaparte: „Am câștigat 40 de bătălii, dar asta nu contează, Waterloo va șterge amintirea tuturor victoriilor mele; gloria mea veșnică însă va fi Codul civil“.

Inspirat din Codul civil francez – Codul lui Napoleon care a servit ca model –, legiuitorul român a adoptat la 26 noiembrie 1864 Codul civil, care a intrat în vigoare la 1 decembrie 1865, însemnând o evoluție incontestabilă a dreptului românesc și a României moderne. Comentând cele spuse de Napoleon Bonaparte despre Codul civil francez, Nicolae Titulescu evidenția importanța covârșitoare a Codului civil napoleonian, care a însemnat schimbarea totală a dreptului european și chiar a celui de pe alte continente, actualitatea permanentă a acestuia, unitatea, longevitatea și universalitatea lui³.

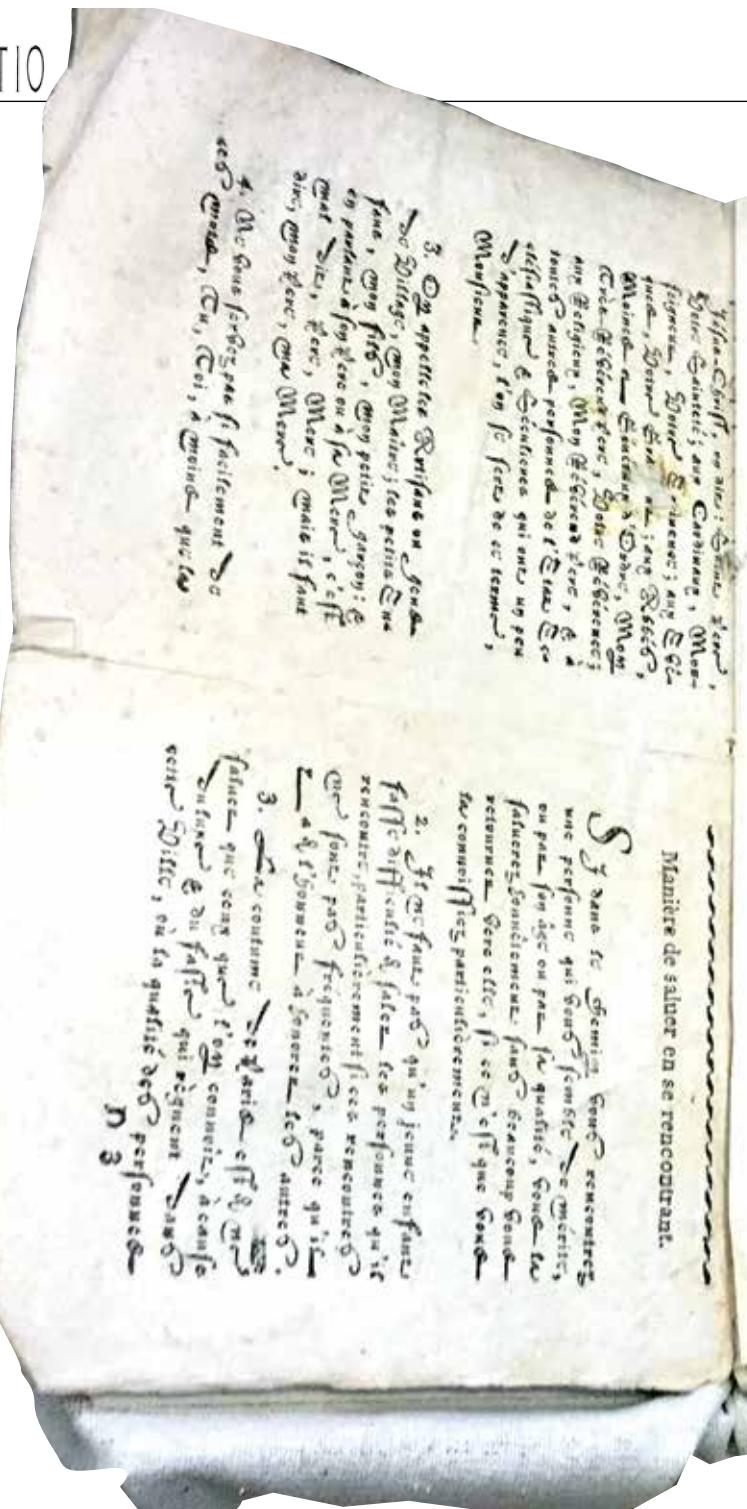
Originea latină comună a contribuit semnificativ la fundamentarea dreptului românesc pe dreptul francez. Termenii, concepte, definițiile din vocabularul juridic românesc sunt aproape identice cu cele din vocabularul francez, chiar dacă suntem în prezență unei neologizări a limbajului juridic.

Marii doctrinari francezi – Marcel Planiol, Ambroise Colin, Jean Carbonnier, Henri-Lucien și René Capitant, Louis Josserand, Henri, Léon și Jean Mazeaud –, ca și cei români – Matei Cantacuzino, Dimitrie Alexandresco, Istrate Micescu, Traian Ionașcu, Mihail Eliescu –, au evidențiat caracteristicile Codului civil francez, care s-au probat și în privința Codului civil de la 1864, care a dăinuit 140 de ani, chiar dacă în timp a suferit modificări, păstrându-și totuși esența. „Caracterul de universalitate și perenitatea normelor ce alcătuiesc fondul reglementării de bază dau încă o dată măsura adevărului formulat de Napoleon despre Codul său civil. Afirmația este deopotrivă valabilă și pentru Codul civil român“⁴.

Deși influența franceză a avut un rol determinant în elaborarea Codului civil român, nu trebuie să ignorăm că legiuitorul român a avut și alte surse de inspirație, în

3. A se vedea I. Predescu, Elogiu Codului civil, <https://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2006/RSJ1/0101PredescuIon.pdf>.

4. Ibidem.

les deux divisions du droit - et, en leur sein, dans des branches du droit - donne sa substance à la pensée juridique française avec ses origines dans le droit romain, une pensée qui s'est également reflétée dans le droit roumain.

L'influence de la culture et de la science juridique françaises, respectivement l'introduction du Code civil français de 1804, s'est étendue à plusieurs États européens à la suite des «conquêtes napoléoniennes». En revanche, en Roumanie, qui a décidé de s'inspirer du modèle français, l'adoption a été une « option ».

Le phénomène historique appelé « la codification du droit » qui a émergé au XIXème siècle a signifié la transformation des sources du droit coutumier en un droit écrit. Ce qui est spécifique au processus historique de codification du droit, c'est l'émergence et la consolidation des concepts de «droit commun», de «principes généraux de droit», de «systématisation du droit», d'«ordre

A P A R I S ,

Cchez P. BUISSON , Libraire , rue Git-le-Cour , n°. 10 ;
Et chez Mme VANRAEST , Libraire , rue de la Harpe , n°. 117 .

SEPTEMBRE 1807.

juridique», etc. Le Code civil français, appelé Code napoléonien, adopté en 1804, a été considéré à l'époque comme l'expression juridique de la victoire des relations capitalistes. Son adoption et le fait d'avoir servi d'inspiration pour la plupart des États européens et même dans le monde entier, a confirmé l'aphorisme de Napoléon Bonaparte: «J'ai gagné 40 batailles, mais ce n'est rien, Waterloo effacera le souvenir de toutes mes victoires; ma gloire éternelle, sera cependant, le Code civil».

En s'inspirant du Code civil français - ayant pour modèle le Code napoléonien -, la législation roumaine a adopté le 26 novembre 1864 son Code civil, entré en vigueur le 1er décembre 1865, ce qui a constitué une évolution indéniable du droit roumain et de la Roumanie moderne. À partir des propos de Napoléon Bonaparte sur le Code civil, Nicolae Titulescu avait souligné, en son temps, l'importance majeure du Code civil napoléonien, qui a conduit au changement total du droit européen et même à celui d'autres continents, son actualité, son unité, sa longévité et son universalité³.

L'origine latine commune a contribué de manière significative à fonder le droit roumain sur le droit français. Les termes, les concepts, les définitions du vocabulaire juridique roumain sont presque identiques à ceux du vocabulaire français, même si nous assistons à une néologisation de la langue juridique.

Les grands théoriciens du droit français - Marcel Planiol, Ambroise Colin, Jean Carbonnier, Henri-Lucien et René Capitant, Louis Josserand, Henri, Léon et Jean Mazeaud -, ainsi que les roumains - Matei Cantacuzino, Dimitrie Alexandresco, Istrate Micescu, Traian Ionașcu, Mihail Eliescu -, ont souligné les caractéristiques du Code civil français, également confirmées par le Code civil roumain de 1864, qui a perduré pendant 140 ans, même si au fil du temps il a subi des changements, tout en conservant son essence. «L'universalité et la permanence des règles qui constituent le fond de la réglementation de base donnent, une fois de plus, la mesure de la vérité formulée par Napoléon au sujet de son Code civil. L'affirmation est aussi valable pour le Code civil roumain»⁴.

Bien que l'influence française ait joué un rôle décisif dans la rédaction du Code civil roumain, il ne faut pas ignorer que le législateur roumain avait d'autres sources d'inspiration, principalement le Code civil italien, la loi belge sur les hypothèques de 1851, mais le souverain de l'époque Alexandru Ioan Cuza a préféré le Code civil napoléonien. Au-delà du Code civil, d'autres lois spéciales françaises ont inspiré le législateur roumaine, telles que : la loi sur la transcription de 1853 et, plus tard, la loi des sociétés de 1886, etc. L'influence du droit français a également été observée en ce qui concerne le Code commercial roumain adopté en 1887, inspiré du Code de commerce français de 1808, bien que la plupart des textes aient été d'inspiration italienne - le Code civil italien.

Le droit français a été et reste toujours un modèle et une source d'émulation pour le droit roumain. La doctrine française spécialisée des auteurs «classiques» (Marcel Planiol, Mazeaud, Charles Aubry, Charles-Frédéric Rau etc.) a été un repère majeur pour les théoriciens roumains du droit, tout comme la jurisprudence des tribunaux français, notamment celle émanant de la Cour de cassation.

3. A voir : I. Predescu, Elogiu Codului civil, https://drept.ucv.ro/RSJ/images/article/2006/RSJ1/0101_Predesculon.pdf.

4. Ibidem.

principal, Codul civil italian, Legea ipotecară belgiană din 1851, preferința pentru Codul civil napoleonian având-o domnitorul Alexandru Ioan Cuza, în timpul domniei căruia a fost elaborat Codul civil. În afara Codului civil, au mai existat legi speciale franceze care au inspirat legiuitorul român, cum ar fi: Legea franceză privind transcriptiunea din 1853 și, mai târziu, Legea societăților comerciale 1996 etc. Totodată, influența dreptului francez ca sursă de inspirație s-a observat și în privința Codului comercial român adoptat în 1887 după Codul comercial francez de la 1808, deși majoritatea textelor au fost de inspirație italiana – Codul civil italian.

Dreptul francez a fost și este în permanență model și emulație pentru Dreptul românesc. Doctrina de specialitate franceză prin autorii „clasici” (Planiol, Mazeaud, Aubry, Rau etc.) a constituit un reper major pentru doctrinarii români, la fel ca și jurisprudența instanțelor judecătoarești franceze, cu precădere cea emanând de la Curtea de casație. ■